

Mánudaginn 6. apríl 1970.

Nr. 6/1970. **Radíóbúðin**
 gegn
 Kristínu Þórðardóttur og
 Jóhannesi Elíassyni.

Útivistardómur. Ómaksbætur.

Dómur Hæstaréttar.

Málssókn þessi fellur niður.

Áfrýjandi, Radíóbúðin, er eigi sækir dómþing í máli þessu, greiði kr. 400.00 útivistargjald til rikissjóðs, ef hún vill fá mál sitt tekið fyrir af nýju.

Einnig greiði hún stefndu, Kristínu Þórðardóttur og Jóhannesi Elíassyni, sem látið hafa sækja þing og krafist ómaksbóta, kr. 2.000.00 í ómaksbætur að viðlagðri aðför að lögum.

Mánudaginn 6. apríl 1970.

Nr. 65/1970. **Margrét G. Hjaltested fyrir sjálfa sig og f. h.**
 ófjárráða barna sinna, Margrétar, Sigurðar
 Kristjáns og Karls Lárussonar Hjaltesteds,
 fyrir hönd dánar- og félagsbús Sigurðar L.
 Hjaltesteds og Margrétar G. Hjaltesteds
 gegn
 Magnúsi S. Hjaltested.

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Kærumál. Frestur.

Dómur Hæstaréttar.

Með kæru 24. febrúar 1970 hefur sóknaraðili samkvæmt 21. gr., 1. tl., j, laga nr. 57/1962 skotið til Hæstaréttar úrskurði, sem kveðinn var upp á bæjarþingi Kópavogs hinn

12. febrúar 1970, þar sem varnaraðilja er veittur 8 vikna frestur til öflunar gagna. Skjöl málsins bárust Hæstarétti hinn 23. marz 1970. Krefst sóknaraðili þess, að hinn kærði úrskurður verði úr gildi felldur og varnaraðilja synjað um frest til gagnaöflunar. Þá krefst hann og kærumálskostnaðar úr hendi varnaraðilja.

Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar og kærumálskostnaðar.

Eftir atvikum þykir rétt að fresta máli þessu til 9. apríl 1970.

Eftir þessum úrslitum ber að dæma sóknaraðilja til að greiða varnaraðilja kærumálskostnað, kr. 4.000.00.

Dómsorð:

Máli þessu er frestað til gagnaöflunar til 9. apríl 1970.

Sóknaraðili, dánar- og félagsbú Sigurðar L. Hjaltesteds og Margrétar G. Hjaltesteds, greiði varnaraðilja, Magnúsi S. Hjaltested, kr. 4.000.00 í kærumálskostnað að viðlagðri aðför að lögum.

Úrskurður bæjarþings Kópavogs 12. febrúar 1970.

Mál þetta er höfðað hér fyrir bæjarþinginu af Margréti Guðmundsdóttur Hjaltested, fyrrum húsfreyju á Vatnsenda í Kópavogskaupstað, fyrir sjálfs sín hönd og ófjárráða barna sinna, Margrétar Hjaltesteds, Sigurður Kristjáns Hjaltesteds og Karls Lárusar Hjaltesteds, fyrir hönd dánar- og félagsbús Sigurðar L. Hjaltesteds og Margrétar G. Hjaltesteds gegn Magnúsi S. Hjaltested pípulagningameistara, Vatnsenda í Kópavogskaupstað.

Stefnandi hefur stefnt til réttargæzlu, sbr. 52. gr. laga nr. 85/1936, þeim Ólafi Þorgrímssyni hæstaréttarlögmanni, Reykjavík, fyrir Markús Ívar Hjaltested, Bræðraborgarstíg 23, Reykjavík, og Sigríði S. Hjaltested, Kirkjusandi við Reykjanesbraut, svo og skiptaráðanda í dánar- og félagsbúi Sigurðar L. Hjaltesteds og Margrétar G. Hjaltesteds, Unnsteini Beck, borgarfégeta í Reykjavík.

Stefna í málinu er útgefin hinn 24. október 1969, og eru dómkröfur stefnanda þær, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda og greindum börnum hennar fyrir hönd nefnds dánar-

og félagsbús kr. 811.159.00 með 1% vöxtum fyrir hvern byrjaðan mánuð frá 16. maí 1969 til greiðsludags svo og kostnað sakarinnar að skaðlausu. Á hendur réttargæzlustefndu eru engar kröfur gerðar né gera þeir kröfur.

Dómkröfur stefnda eru þær, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda í málinu. Þá krefst hann málskostnaðar solidarískt úr hendi stefnenda. Samkvæmt skjölum málsins eru helztu málavextir þessir:

Magnús Einarsson Hjaltested, sem fæddur var 23. nóvember 1871, eignaðist jörðina Vatnsenda, sem nú er í lögsagnarumdæmi Kópavogs, árið 1914. Magnús mun hafa búið á jörðinni lengst af eftir það, unz hann andaðist árið 1940. Hann var alla ævi ókvæntur og lézt barnlaus. Lárus Pétursson Hjaltested hét bróðursonur Magnúsar. Hann var fæddur 1892. Árið 1928 varð það að samkomulagi með þeim Magnúsi og Lárusi, að Lárus tæki við ábúð á Vatnsenda, enda bjó hann þar upp frá því til dauðadags jafnframt Magnúsi.

Lárus Hjaltested lézt árið 1956. Tók þá við jörðinni ekkja hans, Sigríður Jónsdóttir Hjaltested, og bjó þar til fardaga 1960. Þá tók við ábúð á jörðinni elsti sonur Lárusar og Sigríðar, Sigurður Lárusson Hjaltested, og bjó hann þar til dauðadags. Sigurður var tvíkvæntur. Var seinni kona hans Margrét Guðmundsdóttir Hjaltested, stefnandi í máli þessu.

Sigurður Lárusson Hjaltested andaðist 13. nóvember 1966. Bjó þá kona hans áfram á jörðinni ásamt börnum sínum, og nytjaði hún jörðina, eftir því sem kostur var, unz hún var borin út af fögeta í júlí 1969.

Dánar- og félagsbú Sigurðar L. Hjaltesteds og ekkju hans, stefnandans, Margrétar G. Hjaltesteds, var tekið til opinberra skipta, og var fyrsti skiptafundur í búinu 25. febrúar 1967. Var þá m. a. lögð fram í afriti erfðaskrá Magnúsar Einarssonar Hjaltesteds, dags. 4. janúar 1938 og árituð að nýju 29. október 1940. Í erfðaskránni segir m. a. svo:

„Ég undirritaður Magnús Einarsson Hjaltested, fyr úrsmiður í Reykjavík, en nú bóndi á Vatnsenda í Seltjarnarneshreppi, sem ekki á neitt afkvæmi, lýsi hérmeð yfir því sem síðasta vilja mínum, að með eignir mínar lausar og fastar allar undantekningarlaust skal fara á þann hátt, er hér eftir segir, að mér látnum.

1. gr. Allar eignir mínar — fastar og lausar — skulu ganga að erfðum til Sigurðar Kristjáns Lárussonar Hjaltested, með þeim nánari takmörkunum og skilyrðum, er nú skal greina.

a. Hann má ekki selja fasteign þá, er ég nú á — Vatnsenda í Seltjarnarneshreppi — er hann fær að erfðum með þessari arfleiðsluskrá, né heldur veðsetja hana fyrir meira en sem nemur 50% af fasteignamati jarðarinnar og þó aðeins til greiðslu erfðafjárskatts, ef með þarf, eða nauðsynlegra varanlegra endurbóta á húsum jarðarinnar eða henni sjálfri.

b. Hann skal búa á eigninni sjálfur, sbr. þó það, er síðar segir um föður hans undir tölulið 2.

c. Arftaki má selja á leigu lóðir undir hús, leikvelli eða annað úr óræktuðu landi jarðarinnar gegn árlegu afgjaldi, er hæfilegt þyki á hverjum tíma, og skulu þær leigur goldnar á tilteknum gjalddaga til ábúanda, hver sem hann verður, og má ekki veðsetja þær neinum fremur en jörðina, fyr en þær eru greiddar ábúanda.

2. gr. Meðan Lárus Hjaltsted, faðir Sigurðar, lifir, má hann búa endurgjaldslaust á fyrnefndri jarðeign, að öðru en því, að hann svarar til vaxta og afborgana af skuldum þeim, er á eigninni hvíla.

Allar bætur fyrir landspjöll, sem þegar eru orðin eða kunna að verða á jörðinni af annara völdum og jörðinni ber, hefur Lárus Hjaltsted eða næsti ábúandi rétt til að krefja inn og semja um með lögsókn, ef með þarf, sem tilheyrandi jörðinni að mér látnum, ef ekki hefur verið fullkomlega um það samið áður.

Sömuleiðis hefur Lárus Hjaltsted eða næsti ábúandi allan rétt þann, er um ræðir í gr. 1, tölulið c.

3. gr. Að Sigurði látnum gengur jarðeignin að erfðum til elzta sonar hans og svo til hans niðja í beinan karllegg og sé sá leggur útdauður, þá til næst elzta sonar Sigurðar og hans niðja í beinan karllegg o. s. frv. koll af kolli, þannig að ávalt fær aðeins einn maður allan arfinn, sá elzti í þeim legg, er að réttu ber arfur samkvæmt því, er nú hefur verið sagt.

Sé enginn erfingi réttborinn til arfa frá Sigurði samkvæmt framanskráðu, þá gengur arfurinn til Georgs Péturs Hjaltsted, næst elzta sonar Lárusar, og hans niðja í beinan karllegg eftir sömu reglum. Sé enginn til í legg Péturs, sem uppfylli skilyrðin, þá skal arfurinn ganga til Jóns Einars Hjaltsted, sonar Lárusar, og niðja hans í beinan karllegg eftir sömu reglum og svona koll af kolli, meðan til er eitthvað afkvæmi í karllegg frá Lárusi Hjaltsted, sem uppfylli erfðaskilyrði þau, er margnefnd eru.

4. gr. Skyldi einhver erfingjanna hætta búskap á Vatnsenda,

missir hann rétt sinn samkvæmt erfðaskrá þessari, og sá, sem næstur er í röðinni, tekur við.

5. gr. Ef viðkomandi erfingi er ómyndugur, skal fjárhaldsmaður hans ráðstafa ábúðinni, þar til hann er myndugur.

6. gr. Sérhver erfingi, sem fær erfðarétt samkvæmt þessum arfleiðslugjörningi, er skyldugur til þess að halda öll þau skilyrði, sem Sigurði eru sett með honum, og gæta þeirra takmarkana, er samningurinn hefur inni að halda, vanræki einhver það, veldur það tafarlaust réttindamissi fyrir hlutaðeiganda“.

Við búskiptin hélt stefndi, Magnús S. Hjaltested, því fram, að jörðina Vatnsenda bæri að afhenda sér sem elzta syni Sigurðar L. Hjaltesteds, enda bæri að öðru leyti að haga skiptum samkvæmt ákvæðum erfðaskrárinnar.

Þessum skilningi og kröfum mótmælti stefnandi og krafðist skipta á öllum eignum búsins, þ. á m. jörðinni Vatnsenda, eftir reglum erfðalaganna. Urðu um þetta efni miklar greinir með aðiljum, og var rekið fyrir skiptarétti sérstakt mál um kröfu stefnda um afhendingu jarðarinnar. Kvað skiptaráðandi upp úrskurð um ágreininginn 24. júlí 1967. Eru ályktunarorð úrskurðarins svohljóðandi:

„Varnaraðilja, Magnúsi Sigurðssyni Hjaltested, er áskilinn réttur eftir látinn föður sinn til að taka við til ábúðar og hagnýtingar jörðina Vatnsenda í Kópavogskaupstað með þeim takmörkunum og skilmálum, sem settir eru í arfleiðsluskrá Magnúsar Einarssonar Hjaltesteds, dagsettri 4. janúar 1938.

Málskostnaður fellur niður“.

Þessum úrskurði skaut stefnandi til Hæstaréttar, sem staðfesti hann með dómi, uppkveðnum 5. apríl 1968.

Hinn 7. maí 1968 var haldinn skiptafundur í búinu. Gerði þá skiptaráðandi svolátandi bókun:

„Þá lýsti skiptaráðandi því yfir, að hann afhenti Magnúsi Sigurðssyni Hjaltested, Sólbakka, Vatnsenda, umráð og afnot fasteignarinnar Vatnsenda í Kópavogskaupstað með því, sem henni fylgir og fylgja ber, samkvæmt þeim réttindum, sem honum sem erfingja eru áskilin í erfðaskrá Magnúsar Einarssonar Hjaltesteds, dagsettri 4. janúar 1938 og 29. október 1940, að geymdum rétti þeirra, sem löglega kunna að eiga tilkall til afnota eða annara réttinda á jörðinni eða hluta hennar, enda tekur Ólafur Þorgrímsson hæstaréttarlögmaður ásamt erfingjunum ábyrgð á greiðslu skiptakostnaðar, erfðafjárskatts og annarra ópin-

berra gjalda, sem á erfingjana kann að falla í sambandi við skiptin“.

Þessari ákvörðun skiptaráðanda var áfrýjað til Hæstaréttar af báðum aðiljum. Eftir það voru haldnir nokkrir skiptafundir í búinu, og komu þar fram ýmsar kröfur af hálfu aðilja. Meðal annars krafðist stefnandi þess, að framkvæmd yrði úttekt á jörð og húsum á Vatnsenda, og hélt því fram, að eigi gæti komið til álita, að hún þyrfti að víkja af jörðinni, nema svo væri gert, enda yrði úttekt fullnægt við hugsanlegan brottflutning hennar. Þessari kröfu var mótmælt af stefnda, en skiptaráðandi vildi eigi hafa frumkvæði að því að koma fram úttektargerð. Að fyrirsögn Hæstaréttar fór úttektargerð fram, og var henni lokið 16. maí 1969.

Stefnandi reisir kröfur sínar í málinu á grundvelli úttektargerðarinnar, en samkvæmt henni telur stefnandi, að stefnda beri að greiða sér f. h. búansins kr. 796.159.00 í ábúandabót og kr. 15.000.00 í úttektarkostnað, eða samtals kr. 811.159.00, sem er stefnufjárhæðin.

Málið var þingfest hinn 6. nóvember 1969. Fékk þá stefndi frest til greinargerðar til 27. s. m. Á bæjarþingi þann dag varð það samkomulag, að stefndi fengi framhaldsgreinargerðarfrest til 11. desember s.l. Þann dag lagði stefndi fram greinargerð sína og enn fremur ljósrit 21. leigusamnings um landspildur úr landi Vatnsenda, þar sem leigugjaldið tjáist vera greitt nokkur ár fram í tímann. Þá lagði stefndi fram afrit af rekstrar- og efnahagsreikningi Veðifélags Elliðavatns fyrir árið 1968. Eftir árangurslausa sáttatilraun dómara varð það samkomulag með aðiljum að fresta málinu til 15. janúar 1970 til frekari öflunar gagna. Í þinghaldi 15. f. m. óskaði lögmaður stefnda eftir frekari fresti til gagnaöflunar, m. a. í því skyni að leiða ýmis vitni og afla fleiri skjala til að leggja fram í málinu. Lögmaður stefnda mótmælti frekari frestun málsins og gerði þá kröfu, að gagnasöfnun í málinu væri talið lokið og það tekið til munnlegs flutnings. Lögmaður stefnda krafðist úrskurðar um frestbeiðni sína, eftir að báðir lögmenn höfðu tjáð sig í stuttu máli um þetta ágreiningsefni. Fór síðan fram munnlegur málflutningur um frestbeiðnina hinn 4. þ. m.

Lögmaður stefnda rökstyður kröfur sínar með því, að umbjóðandi sinn þurfi nauðsynlegan frest til að upplýsa og sanna gagnkröfur, sem hann eigi á hendur stefnanda. Hann heldur því fram, að lögskipti málsaðilja fari ekki eftir ábúðarlögum, eins

og stefnandi heldur fram í sinni málsútlistun. Lögmaðurinn kveður, að úttektargerðin hafi þá þýðingu eina að sanna framlög stefnanda og eiginmanns hennar í þeirra búskapartíð á jörðinni, en geti á engan hátt hindrað, að lögmaetar gagnkröfur stefnda komist að í málinu. Þegar hafi verið lögð fram allmörg ljósrit samninga um landspildur í Vatnsendalandi, þar sem fram komi, að landleigur hafi verið greiddar ár og áratugi fram í tímann í tíð stefnanda og eiginmanns hennar á jörðinni. Í sumum tilvikum sé ársleigugjaldið ekki tilgreint í viðkomandi samningi. Verði því stefndi að leiða fyrir dóminn viðkomandi leiguhafa til að upplýsa og sanna þá liði gagnkröfu sinnar. Þá hafi enn eigi unnizt tími til að afla og leggja fram ljósrit fjölmargra samninga til viðbótar, sem stefndi telur sig vita, að til séu og tilgreini, að leigan sé greidd langt fram í tímann. Enn fremur kveðst lögmaður stefnda vinna að því að afla rekstrar- og efnahagsreiknings fyrir Veidifélag Elliðavatns árin 1967 og 1969 til að leggja fram í málinu.

Lögmaður stefnanda rökstyður kröfur sínar í þessum þætti málsins með því, að dómkröfur umbjóðanda síns í málinu séu byggðar á úttektargerð, er framkvæmd var samkvæmt fyrir-mælum Hæstaréttar og eftir reglum ábúðarlaga. Þar sem málinu hafi ekki verið skotið til yfirúttektar, verði gerðinni hvorki hrundið né haggð héðan af og komist því ekki að í málinu neins konar gagnkröfur. Hann mótmælir gagnkröfum stefnda ex tuto sem ósönnuðum og röngum og vanreifuðum. Lögmaðurinn telur, að málið sé að fullu upplýst og dómhæft, eins og nú standi, og því beri að ákveða, að gagnasöfnun sé að fullu lokið og málið tekið til munnlegs málflutnings. Í þessu máli sé ekki réttur vettvangur fyrir neinar gagnkröfur stefnda. Telji stefndi sig eiga einhverjar gagnkröfur á hendur stefnanda og búinu, en því sé mótmælt af stefnanda, beri stefndi að lýsa þeim í búið, enda muni þá skiptarétturinn taka afstöðu til þeirra. Gagnkröfur stefnda séu ekki runnar af sömu rót og dómkröfur stefnanda og heldur ekki samkynja.

Á gagnkröfur stefnda, eins og þær eru fram settar í málinu, ber fyrst og fremst að líta sem sýknumálsástæðu. Þessar gagnkröfur eru ekki reifaðar sem skyldi í skjölum málsins, en líta ber til þess, að stefndi hefur beðið um frest til þess að bæta þar um og freista þess að koma fram sönnun um þær. Eigi er því haldið fram af hálfu stefnanda né á annan hátt fram komið, að stefndi hafi haft nægan tíma til að koma því fram, sem

hann nú krefst frests til. Þá kemur það til, að gagnkröfunum hefur verið mótmælt efnislega.

Að þessu athuguðu og með tilvísun til almennra reglna um málsmeðferð í IX. kafla laga nr. 85/1936 verður að álíta, að frestbeiðni stefnda sé á fullum rökum reist. Á þessu stigi málsins eru eigi efni til að taka afstöðu til þess, hvort gagnkröfur stefnda geti komizt að í þessu máli eða ekki.

Verður því stefnda veittur frestur til þeirrar gagnaöflunar, sem hann hefur tjáð sig um. Þykir frestun málsins í þessu skyni hæfilega ákveðin 8 vikur.

Báðir aðiljar hafa lýst því yfir, að eðlilegt sé, að ákvörðun málskostnaðar í þessum þætti málsins bíði væntanlegs dóms.

Ólafur St. Sigurðsson, fulltrúi bæjarfógeta, kvað upp úrskurð þennan.

Ályktunarorð:

Beiðni stefnda um frekari frest til gagnaöflunar er tekin til greina.

Mánudaginn 6. apríl 1970.

Nr. 194/1965. Ásbjörn Ólafsson

gegn

Kr. Kristjánssyni h/f og protabúi

Kára B. Helgasonar.

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Niðurfelling máls.

Málið var flutt 25. janúar 1967, og gekk úrskurður 27. s. m., þar sem uppsögu dóms í máli þessu var frestað.

Ritari lagði fram skjöl málsins, sem síðan hafa borizt.

Af hálfu áfrýjanda sótti dómþingið Gústaf Ólafsson hæstaréttarlögmaður og af hálfu stefndu Gunnar J. Möller hæstaréttarlögmaður.

Hæstaréttarlögmaður Gunnar J. Möller lýsti því yfir, að hið áfrýjaða fjárnám, A 2004/1965, sem fram fór í fógeta-